

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 5 juni 1946 kl. 10 fm.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser angående överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 22, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Ericson, Frans, m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående en klarare gränsdraging mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter på sinnesslövärdens område och att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, utredningen må föranleda.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen, varjämte svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska sinnesslöskolornas lärarförbund samt allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka beretts tillfälle att avgiva yttrande över motionen. De inkomna yttrandena finnas såsom bilagor fogade vid detta utlåtande.

Enligt lagen den 30 juni 1944 (nr 477) om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa åligger det landsting och stad, som ej deltagar i landsting, att draga försorg om att bildbara sinnesslöa inom landstingsområdet eller staden erhålla undervisning och vård enligt i lagen eller med stöd därav meddelade föreskrifter. För sådant ändamål skall för varje landstingsområde och för varje stad, som nyss sagts, finnas genom landstingets eller stadens försorg upprättad *centralanstalt* med erforderligt antal platser. Två eller flera landsting och städer må förena sig om gemensam centralanstalt (2 §). Centralanstalt skall omfatta *upptagningshem* för sinnesslöa barn, som ej börjat skolan, *skolhem* med sinnesslöskola för undervisning av barn i skolåldern samt *arbetshem* för ytterligare utbildning i praktiskt hänseende av dem, som avslutat skolundervisningen i skolhemmet. Där genom överenskommelse med enskilt upptagningshem, skolhem eller arbetshem omhändertagandet av de sinnesslöa ordnats på tillfredsställande sätt, äger skolöverstyrelsen medgiva befrielse från skyldighet att anordna hem av motsvarande

slag. I den mån så lämpligen kan ske, må behovet av skolplatser tillgodoses genom inrättande av externatskola eller externatplatser vid skolhem (3 §). Överinseendet över rikets centralanstalter utövas av skolöverstyrelsen. Under skolöverstyrelsen utövas tillsynen över anstalterna av inspektören för sinnesslöundervisningen. Anstalterna skola därjämte i medicinskt-psykiatriskt hänseende vara underkastade den inspektion, som Konungen bestämmer. Centralanstalt skall stå under ledning av en av landstinget eller stadsfullmäktige i stad, som ej deltagar i landsting, utsedd styrelse. Vid centralanstalt skola läkare och föreståndare finnas anställda (4 §).

Bland övriga bestämmelser i lagen må nämnas följande. Finner centralanstaltens föreståndare efter samråd med läkaren vid granskning av ansökan om inskrivning av barn vid anstalten barnet vara sinnesslött och att barnet är bildbart eller med hänsyn till sin förståndsutveckling bör prövas i fråga om bildbarhet, skall föreståndaren meddela beslut om barnets inskrivning vid anstalten (7 §). I upptagningshem må sinnesslö kvarbliva högst intill dess han fyllt tolv år. I skolhem intagen elev skall kvarbliva därstädes, så länge hans förmåga att tillgodogöra sig skolundervisningen därtill föranleder, dock högst åtta år. Bildbar sinnesslö, som avslutat undervisningen i skolhem, skall därefter i arbetshem fortsätta utbildningen i praktiskt hänseende, där ej åtgärd, som i 10 § sägs — nämligen utackordering i familjevård eller försöksutskrivning — finnes omedelbart kunna vidtagas (9 §). Den som befines icke vara sinnesslö samt sinnesslö, som befines vara obildbar, må ej utan medgivande kvarhållas å centralanstalt. Bildbar sinnesslö, som är inskriven vid centralanstalt, må ej därifrån definitivt utskrivas före tjuguetå års ålder, där ej fråga är om överflyttning till viss annan anstalt eller det visas att den sinnesslöe beredes tillfredsställande vård och uppfostran på annat sätt. Bildbar sinnesslö må ej utan medgivande kvarhållas å centralanstalt efter fyllda tjuguetå år (11 §). Det åligger föreståndare vid centralanstalt att föra register över bildbara sinnesslöa, som utskrivits från anstalten, samt att, där de ej överflyttats till annan anstalt, i den mån så utan större svårighet kan ske hålla sig underrättad om deras vistelseort och levnadsförhållanden. Föreståndaren skall ock, där så erfordras, bistå de utskrivna med råd och hjälp (13 §). Vård av den, som är inskriven vid centralanstalt, skall vara kostnadsfri från det den inskrivne inträtt i skolåldern till dess han fyllt tjuguetå år, dock att anstalten äger att såsom ersättning för vårdkostnaden uppbära den inskrivne tillkommande folkpension, invalidunderstöd eller barnbidrag (14 §).

Lagen trädde i kraft den 1 januari 1945. Föreskrifterna i 2 § skola dock icke äga tillämpning förrän den dag Konungen förordnar. Sådant förordnande har ännu icke meddelats.

Tillämpningsföreskrifter till lagen ha upptagits i en kungörelse den 22 december 1944 (nr 821). En särskild kungörelse den 30 juni 1944 (nr 535)

innehåller bestämmelser angående statsbidrag till uppförande eller inrättande av anstalter för bildbara sinnesslöa. Vidare må här erinras om kungörelsen den 29 juni 1945 (nr 532) angående statsbidrag till driftskostnader vid anstalter för bildbara sinnesslöa och vid epileptikeranstalter samt kungörelsen samma dag (nr 533) angående statsbidrag till avlöning åt föreståndare och vissa lärare vid statsunderstödda skolor och med dem samorganiserade arbetshem för bildbara sinnesslöa och epileptiker.

I det av särskilda sakkunniga avgivna betänkandet rörande sinnesslövärdens organisation (SOU 1943:29), vilket betänkande ligger till grund för 1944 års lagstiftning, föreslogs, att centralanstalterna skulle stå under överinseende av medicinalstyrelsen och under närmaste tillsyn av inspektören för sinnesslövärdens samt att därjämte sinnesslöskolor samt arbetshem, som vore knutna till skolhem, skulle vara underkastade pedagogisk inspektion. Häremot invändes i vissa över betänkandet avgivna remissyttranden, att de föreslagna centralanstalterna helt eller åtminstone till övervägande del hade karaktären av skol- och uppfostringsanstalter samt att det vid sådant förhållande låge närmast till hands att överinseendet över anstalterna skulle anförtros åt skolöverstyrelsen.

I den proposition, nr 205, varigenom förslaget till lagen framlades för 1944 års riksdag, anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, i denna del.

Inom sinnesslövärdens finnas vissa grenar (t. ex. vårdhem för obildbara sinnesslöa), där vårdsynpunkterna helt överväga, och andra grenar (t. ex. skolhem), där undervisnings- och uppfostringsmomenten träda i förgrunden. Beträffande de förstnämnda grenarna torde någon tvekan icke råda om att de böra stå under medicinalstyrelsens överinseende. I fråga om de sistnämnda grenarna åter förhåller det sig så, att det visserligen i främsta rummet är fråga om skolundervisning och uppfostran men att denna med hänsyn till klienteletts beskaffenhet måste meddelas med ett helt annat hänsynstagande till medicinska synpunkter än vid annan undervisning. Vid arbetshemmen slutligen meddelas visserligen undervisning i praktiska färdigheter (yrkesutbildning), men de viktigaste och mest maktpåliggande uppgifterna vid denna verksamhetsgren torde dock hänga samman med elevernas anpassning och utplacering i förvärvsverksamhet under mera fria förhållanden. För dessa uppgifter torde medicinsk skolning och insikter i sociala frågor vara av större betydelse än rent pedagogisk utbildning.

Enligt de sakkunnigas förslag, till vilket jag i det föregående uttalat min anslutning, skulle den kommunala sinnesslövärdens organiseras i centralanstalter, i regel omfattande såväl skolhem som arbetshem och vårdhem, eventuellt även externatskola. Någon uppdelning av det egentliga överinseendet över anstalterna efter dessa olika grenar lär icke kunna komma i fråga. Vid bedömning av frågan vilken myndighet, som bör utöva överinseendet, bör beaktas att de av skolöverstyrelsen framhävda pedagogiska synpunkterna endast äga giltighet under skoltiden, medan den sinnesslöe enligt förslaget dels kan omhändertagas redan före skolåldern, dels skall stå under övervakning jämväl såsom vuxen. För ett effektivt utnyttjande av samt-

liga platser för sinnesslöa, däri inbegripet sådana platser, vilka stå till förfogande å sinnessjukhus, bör vidare en enhetlig ledning av samtliga sinnesslöanstalter och sinnessjukhus för mottagande av sinnesslöa eftersträvas. Sådan ledning kan emellertid ej tänkas utövad av annan myndighet än medicinalstyrelsen. Vidare synes det nära sambandet med socialvården bliva med medicinalstyrelsen såsom överordnad myndighet bäst tillgodosett, då det redan nu bedrivs ett intimt samarbete mellan medicinalstyrelsen och socialstyrelsen i socialmedicinska frågor. På grund av nu anförda skäl ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag att förlägga överinseendet över de kommunala anstalterna hos medicinalstyrelsen.

Uppenbart är emellertid, att undervisningen vid sinnesslöskolor och arbetshem bör stå under pedagogisk inspektion av skolöverstyrelsen genom den pedagogiske inspektören för sinnesslöundervisningen. Föreskrift om sådan inspektion torde böra införas i lagtexten såsom också skett i de sakkunnigas förslag.

Med anledning av propositionen väcktes inom riksdagen två motioner (I: 300 och II: 491), vari hemställdes om sådan ändring av lagförslaget, att överinseendet skulle tillkomma skolöverstyrelsen.

Andra lagutskottet yttrade härutinnan i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 55:

Utskottet vill till en början framhålla, att det dagliga arbetet vid de föreslagna centralanstalterna i övervägande grad torde komma att präglas av undervisning och uppfostran. Ehuru undervisning och uppfostran av bildbara sinnesslöa i viss utsträckning måste ske med beaktande av medicinska synpunkter, är det dock utan tvivel så, att denna undervisning och uppfostran i främsta rummet är en pedagogisk fråga. Härutinnan bör också framhållas, att gränsen mellan bildbara sinnesslöa barn och de barn, som undervisas i folkskolans hjälpklasser, är flytande och ofta mycket svår att draga. Enligt förslaget ha centralanstalterna tilldelats uppgifter, som sammanhånga med elevernas anpassning och utplacering i förvärvsverksamhet under mera fria förhållanden, och vidare föreslås införande av övervakning från anstalternas sida över eleverna efter utskrivningen. Det förhållandet, att sålunda vissa uppgifter av social natur åläggas anstalternas ledning, synes emellertid icke såsom i propositionen gjorts gällande böra föranleda till ett utvidgat medicinskt inflytande. Det är att märka, att skolan numera fullgör en hel del skiftande uppgifter av social beskaffenhet. Elevernas utplacering och anpassning i förvärvsverksamhet torde vara en uppgift, som i praktiken kommer att åvila anstaltsföreståndaren, vilken förutsättes bliva en person med pedagogisk utbildning. Beträffande övervakningen över de utskrivna har i lagförslaget uttryckligen föreskrivits, att den skall tillkomma föreståndaren, som jämväl skall bistå de utskrivna med råd och hjälp.

Enligt utskottets mening är det även med hänsyn till barnen och deras anhöriga lämpligt, att den karaktär, som anstaltsverksamheten delvis har av vård, icke framhäves mer än som är erforderligt.

Om sålunda de pedagogiska synpunkterna böra tillerkännas ett större inflytande än de medicinska, bör dock tillses, att de medicinska momenten tillbörligt beaktas.

— — —

Då enligt vad utskottet ovan utvecklats verksamheten vid anstalterna torde

vara av övervägande pedagogisk art, anser utskottet starka skäl tala för motionärernas ståndpunkt.

Såsom motiv för att tillsynen bör utövas av medicinalstyrelsen har departementschefen bl. a. anför, att för ett effektivt utnyttjande av samtliga platser för sinnesslöa, däri inbegripet sådana platser, vilka stå till förfogande å sinnessjukhus, borde eftersträvas en enhetlig ledning av samtliga sinnesslöanstalter och sinnessjukhus för mottagande av sinnesslöa. Det synes emellertid utskottet icke finnas anledning befara, att några större svårigheter i förevarande hänseende komma att uppstå, om skolöverstyrelsen göres till tillsynsmyndighet.

Utskottet vill på anförda skäl förorda, att tillsynen över centralanstalterna skall utövas av skolöverstyrelsen. Under skolöverstyrelsen bör tillsynen utövas av inspektören för sinnesslöundervisningen. I lagen bör emellertid stadgas, att anstalterna i medicinskt-psykiatriskt hänseende skola vara underkastade den inspektion, som Konungen bestämmer. Härigenom torde tillbörlig hänsyn tagas till de medicinsk-psykiatriska synpunkterna.

Genom lagen den 30 juni 1944 om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa infördes skolplikt för bildbara sinnesslöa samt skyldighet för dem att underkasta sig viss praktisk utbildning efter skoltiden senast till dess de fyllt 21 år. Enligt lagen skola landsting och städer som ej deltaga i landsting draga försorg om att bildbara sinnesslöa erhålla sådan undervisning och vård som avses i lagen. För dylikt ändamål skall för varje landstingsområde och stad utanför landsting finnas genom landstingets eller stadens försorg upprättad centralanstalt. Centralanstalt skall omfatta upptagningshem för barn som ej börjat skolan, skolhem med sinnesslöskola för undervisning av barn i skolåldern samt arbetshem för utbildning i praktiskt hänseende av dem som avslutat undervisningen i skolhemmet.

Utskottet.

Sedan åtskillig tid före lagens tillkomst ha landsting och städer utom landsting frivilligt ombesörjt vård och undervisning av sinnesslöa. Det har vid tillkomsten av 1944 års lag förutsatts, att de anstalter som härför inrättats och å vilka intagits såväl bildbara som obildbara skola kunna fungera som sådana centralanstalter som avses i lagen.

I den proposition, varigenom förslaget till 1944 års lag framlades för riksdagen, föreslogs, att centralanstalterna skulle stå under medicinalstyrelsens överinseende. På denna punkt vidtog riksdagen sådan ändring av lagförslaget, att överinseendet skulle utövas av skolöverstyrelsen.

Motionärerna rikta nu anmärkning mot att tillsynen över centralanstalterna tillkommer skolöverstyrelsen och icke medicinalstyrelsen samt hemställa, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en klarare gränsdragning mellan medicinalstyrelsens och skolöverstyrelsens uppgifter och befogenheter på sinnesslövårdens område. Riksdagens beslut i frågan har enligt motionärerna föranlett avsevärda olägenheter av organisatorisk art. Motionärerna synas särskilt vilja göra gällande, att beslutet medfört att riktlinjer saknas beträffande vården av obildbara under 12 år samt bildbara över 21 år.

Av vad nu anförts och med hänsyn till den närmare motivering som finnes i motionen torde framgå, att det problem som här föreligger till bedömande i första hand är en fråga, icke om vilken myndighet som skall ha överinseendet över centralanstalterna, utan huruvida till centralanstalterna böra anslutas avdelningar för obildbara under 12 år samt för bildbara över 21 år. Detta spörsmål har såsom framgår av de till utskottet inkomna remissyttrandena genom en framställning från svenska landstingsförbundet dragits under Kungl. Maj:ts prövning. I anledning av nämnda framställning har skolöverstyrelsen utarbetat förslag till anvisningar som bland annat innehålla föreskrift att obildbara samt i princip även bildbara över 21 år skola skiljas från centralanstalterna. Över skolöverstyrelsens förslag ha yttranden avgivits av medicinalstyrelsen, svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet. Medicinalstyrelsen och landstingsförbundet hävda härvid en motsatt uppfattning mot skolöverstyrelsen, i det de göra gällande, att anstalterna böra omfatta jämväl vårdhem för obildbara under 12 år samt arbetshem för bildbara över 21 år. I detta sammanhang gör medicinalstyrelsen gällande, att om dess förslag bifalles överinseendet över centralanstalterna bör uppdelas mellan medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen allt efter avdelningarnas art, så att avdelningar med övervägande pedagogisk karaktär, d. v. s. skolor, ställas under skolöverstyrelsens ledning och avdelningar med övervägande vårduppgifter, d. v. s. vårdhem för barn, upptagningshem och arbetshem, ställas under medicinalstyrelsens överinseende.

Såsom framgår redan av rubriken till 1944 års lag reglerar lagen endast undervisning och vård av *bildbara* sinnesslöa. Endast sinnesslö, som befinnes vara bildbar eller med hänsyn till sin förståndsutveckling bör prövas i fråga om bildbarhet, får enligt 7 § inskrivas å centralanstalt. I 11 § föreskrives, att sinnesslö som befinnes vara obildbar ej utan medgivande får kvarhållas å centralanstalt.

Ej heller får 1944 års lag anses ha reglerat vården av bildbara sinnesslöa över 21 år.

När riksdagen 1944 tog ståndpunkt till frågan om överinseendet över centralanstalterna, beaktades, att verksamheten å anstalterna enligt det genom propositionen framlagda lagförslaget icke skulle omfatta alla kategorier av sinnesslöa. I andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande i anledning av propositionen anfördes, att det dagliga arbetet vid anstalterna i övervägande grad torde komma att präglas av undervisning och uppfostran. Ehuru undervisning och uppfostran av bildbara sinnesslöa i viss utsträckning måste ske med beaktande av medicinska synpunkter, vore det dock utan tvivel så, att denna undervisning och uppfostran i främsta rummet vore en pedagogisk fråga. Härutinnan borde också framhållas, att gränsen mellan bildbara sinnesslöa barn och de barn, som undervisades i folkskolans hjälpklasser, vore flytande och ofta mycket svår att draga. Det förhållandet, att vissa uppgifter av social natur ålagts anstalternas ledning, syntes icke

såsom i propositionen gjorts gällande böra föranleda till ett utvidgat medicinskt inflytande. Det vore att märka, att skolan numera fullgjorde en hel del skiftande uppgifter av social beskaffenhet. Med hänsyn till barnen och deras anhöriga vore det även lämpligt, att den karaktär av vård som anstaltsverksamheten delvis hade icke framhävdes mer än som vore erforderligt.

Dessa av 1944 års riksdag framförda synpunkter synas alltjämt vara värda det största beaktande. Att centralanstalterna, om hänsyn tages till den verksamhet som enligt lagen såsom den nu är utformad skall där utövas, böra stå under skolöverstyrelsens överinseende torde sålunda vara obestriddligt.

Otvivelaktigt kan det ur flera synpunkter anses vara mindre lämpligt att obildbara ävensom äldre bildbara vårdas å samma anstalt som yngre bildbara. Då emellertid spørsmålet om centralanstalternas omfattning är beroende på Kungl. Maj:ts prövning och måhända kan vara i behov av ytterligare belysning, anser sig utskottet icke böra intaga någon bestämd ståndpunkt till nämnda spørsmål. Av vad ovan anförts framgår emellertid, att i den mån till centralanstalterna skulle anslutas vårdhem för obildbara barn och arbetshem för äldre bildbara, anstalterna skulle få en annan karaktär än som framgår av 1944 års lag. Ehuru en sådan utvidgning icke alls behöver medföra att överinseendet över anstalterna skall i princip tillkomma medicinalstyrelsen, kan utvidgningen påkalla, att bestämmelserna om överinseendet i viss mån undergå jämkning. Erforderlig samverkan mellan skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen torde i vilket fall som helst kunna åstadkommas genom samarbete mellan de bägge ämbetsverken.

Därest särskilda anstalter för äldre bildbara samt för obildbara anses böra upprättas genom landstingens och städernas utom landsting försorg, torde statsbidrag böra utgå till uppförande och drift av dessa anstalter.

Enligt utskottets mening är det synnerligen angeläget, att vården av de kategorier sinnesslöa, som icke avses i 1944 års lag, blir föremål för författningsmässig reglering. Otvivelaktigt innebär det en olägenhet, att någon gränsdragning icke gjorts mellan å ena sidan statens och å andra sidan landstingens och städernas utom landsting skyldigheter beträffande vården av dessa kategorier. För landstingen och städerna är det nödvändigt, att klara riktlinjer här uppdragas, då byggnadsplanerna äro beroende härav. Överhuvud taget är det ett önskemål, att samtliga kategorier sinnesslöa erhålla lämplig vård. Såsom ett ytterligare exempel på att förhållandena härutinnan icke äro tillfredsställande kan åberopas, att enligt socialvårdskommitténs i maj 1940 avgivna betänkande, innehållande statistisk undersökning angående kommunernas ålderdomshem, å dessa ålderdomshem vistades närmare 700 sinnesslöa, i behov av särskild anstaltsvård.

Av propositionen nr 177 till innevarande års riksdag angående utbyggnad av sinnessjukvården m. m. inhämtas, att medicinalstyrelsen i skrivelse till

Kungl. Maj:t den 11 september 1945 framlagt förslag angående den statliga sinnessjukvårdens och den statliga sinnesslövårdens planering under de närmaste tio åren. I nämnda proposition ha endast vissa delar av medicinalstyrelsens förslag förelagts riksdagen för godkännande; övriga delar av förslaget ha ansetts böra bli föremål för ytterligare utredning.

Då frågan om reglering av vården utav de sinnesslöa som icke omfattas av 1944 års lag sålunda i skilda sammanhang blivit föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, torde någon framställning från riksdagen till Kungl. Maj:t angående nämnda spörsmål icke vara erforderlig.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 juni 1946.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Wistrand, Löfvander, Sten, Nils Elowsson, Uhlén, Englund* och *Carl Eric Ericsson*;

från andra kammaren: herrar *Olovson* i Västerås, *Hagård, Ryberg, Holm*, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund, *Osterman* och *Lundberg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

- 1) av herr *Wistrand*;
- 2) av herrar *Englund, Larsson* i Östersund, *Osterman* och *Lundberg*, som ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»De praktiska svårigheter av organisatorisk art, som bevisligen framträtt på sinnesslövårdens område efter införande av lagen om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, äro såsom framgår av motionen och de till utskottet inkomna remissyttrandena delvis en följd av en oklar gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens befogenheter beträf-

fande vården av sinnesslöa. Dessa svårigheter äro av sådan storleksordning, att en utredning på området kan anses vara motiverad. I detta sammanhang torde även böra utredas frågan angående riktlinjerna för vården av obildbara sinnesslöa och äldre bildbara sinnesslöa samt undersökas, huruvida en enhetlig lagstiftning rörande vården av samtliga sinnesslöa bör genomföras. Även torde bestämmelserna rörande statsbidrag till uppförande och drift av sinnesslöanstalter böra underkastas en granskning i syfte att möjliggöra, att statsbidrag må kunna utgå till alla av landsting och städer utom landsting inrättade sinnesslöanstalter, oberoende av det där vårdade klienteletts beskaffenhet.

Då sinnesslövården överbäggande måste anses vara en medicinsk eller medicinsk-social angelägenhet, torde vid en eventuell utredning även böra överbägas, huruvida icke visst överinseende över all sinnesslövård, oavsett om denna avser bildbara eller obildbara sinnesslöa, bör tillkomma medicinalstyrelsen. Hinder synes icke föreligga att samtidigt åt skolöverstyrelsen uppdraga att i huvudsak i samma omfattning som för närvarande utöva tillsyn över och ledning av den pedagogiska verksamheten med avseende å bildbara sinnesslöa.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående en klarare gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter på sinnesslövårdens område samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen må föranleda.»

Bilaga A.

Till Riksdagens andra lagutskott.

I remiss den 8 februari 1946 har Kungl. Maj:t anbefallt *medicinalstyrelsen* att till riksdagens andra lagutskott avgiva yttrande över motion I: 22. Med anledning härav får *medicinalstyrelsen* anföra följande.

I den proposition med förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, som av Kungl. Maj:t förelades 1944 års riksdag, förutsattes att den utbyggnad av sinnesslövärderna, som bleve en följd av lagen, nära skulle ansluta sig till den befintliga anstaltsorganisationen på detta område samt att överinseendet av denna organisation liksom dittills skulle ankomma på *medicinalstyrelsen*. Den del av sinnesslövärderna, som enligt förslaget borde anordnas av landstingen, skulle inom varje landstingsområde i huvudsak samlas inom en s. k. centralanstalt. Denna skulle sålunda komma att omfatta ett flertal olika avdelningar, vilka, med hänsyn till de flytande gränserna mellan olika grupper av sinnesslöa och till önskvärdheten av kontinuitet i vården av de mer högtstående bland dem, med fördel kunna förläggas till en och samma anstalt.

Genom uppdelningen av överinseendet över sinnesslövärderna på två ämbetsverk skedde en djupgående ändring i detta förslag. I och med att centralanstalterna ställdes under skolöverstyrelsens överinseende fick begreppet centralanstalt en annan och snävare innebörd och kom att omfatta endast avdelningar med pedagogisk verksamhet, då avdelningar med vårdkaraktär låg helt utanför skolöverstyrelsens verksamhetsområde. Denna inskränkning i centralanstalternas omfattning är ur vårdsynpunkt och humanitär synpunkt ofördelaktig. De beräkningar rörande kostnaderna för utbyggandet av sinnesslövärderna, som legat till grund för propositionen, äro ej tillämpliga med den utformning lagen fått, utan bliva kostnaderna avsevärt mycket högre, då utbyggnaden ej ansluter sig så nära till den befintliga anstaltsorganisationen, som föreslagits i propositionen. Härtill kommer — som framhålles i föreliggande motion — det förhållandet, att oklarhet fortfarande råder om vilken huvudman, som skall ombesörja vården av vissa grupper av sinnesslöa — obildbara under 12 år samt bildbara över 21 år — samt att inkonsekvens kommit att råda beträffande vissa statsbidragsbestämmelser.

Medicinalstyrelsen anser därför en utredning i enlighet med motionen vara synnerligen önskvärd. Enligt styrelsens mening skulle gränsdragningen mellan de båda ämbetsverkens tillsynsskyldighet kunna göras liknande den som förekommer vid anstalter för psykopatiska och nervösa barn, där anstaltsorganisationen är underställd *medicinalstyrelsen* men skolorna inom anstalten intaga en fristående ställning och äro direkt anslutna till skolväsendet.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit förutom undertecknade t. f. byråchefen Osterman och t. f. byråchefen Annell.

Stockholm den 19 februari 1946.

EINAR EDÉN.

A.-L. ANNELL

/ Inga-Britta Enér.

Bilaga B.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Sedan *kungl. skolöverstyrelsen* anbefallts att till riksdagens andra lagutskott avgiva yttrande över motionen I: 22 får överstyrelsen anföra följande.

I motionen hemställes om utredning angående en klarare gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter på sinnesslövårdens område. Som skäl för en sådan utredning anföres i huvudsak, att riktlinjer saknades för vården av obildbara sinnesslöa upp till 12 år samt bildbara skolhems- och arbetshemslever över 21 år.

Överstyrelsen, som anser, att dess uppgifter på förevarande område i allt väsentligt framgå av lagen om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa med därtill hörande tillämpningsföreskrifter, finner vad som anförts som stöd för motionen och vad i övrigt förekommit i ämnet efter tillkomsten av ifrågavarande lagstiftning icke utgöra tillräckliga skäl för den begärda utredningen och får därför avstyrka bifall till motionen.

Tillika får överstyrelsen meddela, att överstyrelsen med skrivelse den 10 januari 1946 underställt Kungl. Maj:ts prövning närslutna förslag¹ till direktiv rörande handläggning av frågor angående undervisning och vård av bildbara sinnesslöa.

Stockholm den 6 mars 1946.

OTTO HOLMDAHL.

HELGE HAAGE.

| Eric Ericson.

Bilaga C.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 9 februari 1946 har utskottet berett *Svenska landstingsförbundet* tillfälle att avgiva yttrande över en motion av herr Frans Ericson m. fl. (I: 22) om ändrade bestämmelser angående överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. Med anledning härav får förbundets styrelse anföra följande.

Den nya lagstiftningen angående vård och undervisning av bildbara sinnesslöa kan knappast sägas ha blivit lyckligt utformad. Betydande oklarheter beträffande lagens innebörd och konsekvenser förefinnas, vilket berett landstingen svårigheter i olika hänseenden. Förbundsstyrelsen har därför sett sig nödsakad att anhålla om Kungl. Maj:ts bistånd för klarläggande av vissa fundamentala frågor. Till närmare belysande av hithörande spörsmål tillåter sig styrelsen bilägga avskrift dels av en framställning till Kungl. Maj:t den 15 december 1945¹, dels av ett remissutlåtande den 20 februari 1946¹ med anledning av vissa av skolöverstyrelsen ifrågasatta anvisningar till ovan nämnda lag. Ytterligare närslutes särtryck¹ av ett föredrag, som inspektören för sinnesslövården dr Anna-Lisa Annell höll vid landstingsförbundets möte den 27 november föregående år.

¹ Denna handling har här uteslutits,

Det torde vara otvivelaktigt, att en del av de svårigheter, som visat sig vara förbundna med förevarande lagstiftning, härröra från dess bestämmelser angående överinseendet över sinnesslövärderna. Styrelsen har därför i ovannämnda yttrande ansett sig böra påyrka en ändring av dessa bestämmelser därhän, att överinseendet över centralanstalterna uppdelas mellan skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen, så att skolöverstyrelsen blir uppsiktsmyndighet för själva sinnesslöskolan, medan övriga till centralanstalten anslutna avdelningar sortera under medicinalstyrelsen. Kommer ej en dylik uppdelning till stånd, är det att befara, att de nu förefintliga olägenheterna i viss utsträckning komma att fortbestå. Styrelsen kan sålunda giva den föreliggande motionen sin fulla anslutning.

Stockholm den 6 mars 1946.

För Svenska landstingsförbundets styrelse:

ERIK FAST.

/ Ivar Dahlgren.

Bilaga D.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Sedan *Svenska stadsförbundet* beretts tillfälle att avgiva yttrande över en inom första kammaren väckt motion nr 22 om ändrade bestämmelser angående överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa, får förbundets styrelse anföra följande.

Rörande de oklara spörsmål, som förevarande motion åsyftar, har styrelsen nyligen avgivit yttrande till Kungl. Maj:t med anledning av underdåniga framställningar av dels skolöverstyrelsen och dels svenska landstingsförbundets styrelse, vari samma spörsmål framlagts ehuru från andra utgångspunkter än som nu skett i motionen. Då motionärerna fäst huvudvikten vid frågan om gränsdragningen mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens tillsynsuppgifter på sinnesslövärdens område, må emellertid först framhållas, att förbundsstyrelsen icke kan dela deras kritiska inställning mot att överinseendet över de centralanstalter, som föreskrivits i lagen om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, tillagts skolöverstyrelsen. Med den begränsning denna lagstiftning fått, ha centralanstalternas uppgifter klart inriktats på de bildbara sinnesslösas utbildning. Vid sådant förhållande synes det enda naturliga vara att överinseendet över anstalterna skall tillkomma skolöverstyrelsen.

Det måste nog också betecknas såsom oegentligt, när motionärerna nu framställa den oklarhet, som yppat sig beträffande vården av vissa kategorier sinnesslöa, såsom en följd av att skolöverstyrelsen gjorts till tillsynsmyndighet över centralanstalterna. I stället förhåller det sig tydligen så, att den ifrågavarande lagen alldeles oberoende av spörsmålet om överinseendet över centralanstalterna icke ger det besked, som kunde önskas, beträffande vården av de åsyftade kategorierna av sinnesslöa. I vad angår vården av obildbara barn upp till 12 år är ju sålunda att märka, att lagen redan genom sin grundläggande bestämmelse i 2 § om landstingens och de i landsting ej

deltagande städernas åliggande begränsar centralanstalternas uppgift till att avse endast bildbara sinnesslöa, dock att det tydligen underförståtts såsom självfallet, att härunder skall inbegripas även sådant sinnesslött barn, som »med hänsyn till sin förståndsutveckling bör prövas i fråga om bildbarhet» (jfr 7 §). Däremot kan ur lagen icke utläsas något om vården av sinnesslöa barn, som befunnits vara obildbara. Beträffande åter bildbara sinnesslöa över 21 år torde visserligen nyssnämnda bestämmelse i lagens 2 § innefatta skyldighet för landstingen och de i landsting ej deltagande städerna att draga försorg om deras undervisning och vård så länge detta kan ske å centralanstalt. Men å andra sidan stadgar lagen, att bildbar sinnesslös ej må utan medgivande kvarhållas å centralanstalt efter fyllda 21 år, och det synes knappast heller kunna vara meningen, att dylik anstalt skall allt framgent draga försorg om sådan bildbar sinnesslös person, som även över denna åldersgräns kan vara i behov av vård.

Med avseende å nu berörda oklara spörsmål angående vården av vissa kategorier sinnesslöa vill förbundsstyrelsen understryka, att det med hänsyn till landstingens och städernas byggnadsbehov för de omförmälda centralanstalterna givetvis är angeläget att klart besked erhålles, huruvida denna vård skall anknytas till anstalterna eller icke. Härom tillåter sig styrelsen återgiva vad den i detta avseende anfört i sitt ovannämnda yttrande till Kungl. Maj:t, nämligen följande:

»Såvitt nu kan bedömas är det avsett, att landstingen och de städer, som ej tillhöra landsting, skola ansvara för sinnesslovården i vidare omfattning än som reglerats genom nämnda lag. Man torde emellertid icke kunna anse, att avgränsningen mellan å ena sidan landstingens och dessa städers samt å andra sidan statens uppgifter beträffande sinnesslovården ännu blivit exakt bestämd. För bedömandet av den nu väckta frågan angående landstingens och städernas anstalter för sinnesslovården synes det därför först och främst nödvändigt att sagda avgränsning klart fixeras.

Såsom landstingsförbundets styrelse framhållit är det givetvis ur ekonomiska och organisatoriska synpunkter fördelaktigast, om denna anstaltsfråga kan få lösas enhetligt för varje vårdområde. En dylik lösning synes t. o. m. så angelägen, att det bör övervägas, om icke avgränsningen av statens andel i denna vård gentemot landstingens och de utanför landsting stående städernas andel bör bestämmas just med tanke därpå. En given utgångspunkt torde härvid få anses vara att landstingens och städernas uppgift bör omfatta de sinnesslöa, som kunna bli föremål för någon utbildning. Ur de pedagogiska synpunkter, som härvid kräva beaktande, synes man knappast kunna hysa betänkligheter mot att sammanföra vården och undervisningen av dessa sinnesslöa med vården av obildbara sinnesslöa barn till en och samma anstalt, om blott lokal uppdelning av de bägge kategorierna sker inom denna. Däremot torde man av pedagogiska skäl böra såvitt möjligt undvika att till sådan anstalt anknyta den vård, som bildbara sinnesslöa kunna behöva efter skolpliktsåldern. Att ifrågasätta upprättandet av fristående anstalter inom de särskilda vårdområdena enbart för sistnämnda vårdbehov synes dock icke rimligt. Naturligare bör vara att erforderliga anstalter härför anordnas med starkare centralisering genom statens försorg. Om landstingen och städerna kunna få förutsätta, att staten kommer att till fullo sörja för detta vårdbehov och för vården av äldre obildbara sinnesslöa, torde deras uppgift att upprätta omförmälda centralanstalter bli så tillrättalagd, att den kan fyllas på ett ur olika synpunkter tillfredsställande sätt.»

Vid en lösning av de omförmälda vårdfrågorna i enlighet med vad förbundsstyrelsen sålunda förordat synes någon ytterligare utredning om gränsdragningen mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens tillsynsuppgifter beträffande sinnesslövärderna icke erforderlig. Att överinseendet över centralanstalterna i så fall skulle avse även vård av obildbara barn torde i betraktande av anstalternas huvuduppgift icke kunna utgöra giltig anledning att ifrågasätta annat än att detta överinseende skall utövas av skolöverstyrelsen. I den mån också medicinalstyrelsens medverkan skall anses erforderlig, synes det få förutsättas, att denna medverkan skall kunna säkerställas genom naturligt samarbete mellan de bägge ämbetsverken.

Stockholm den 11 mars 1946.

Svenska stadsförbundets styrelse:

OSCAR LARSSON.

| *Sixten Humble.*

Bilaga E.

Till Riksdagens andra laguskott.

Styrelsen för *Svenska sinnesslöskolornas lärarförbund*, som genom remiss den 21 februari 1946 beretts tillfälle att avgiva yttrande över motion nummer I: 22 1946 om ändrade bestämmelser angående överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa, får härmed vördsamt anföra följande.

Genom motion i första kammaren detta år har herr Ericson m. fl. hemställt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående klarare gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter på sinnesslövärdens område och att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, utredningen må föranleda. I nämnda motion framhålles såsom närmaste motiv härför dels att vissa bildbara sinnesslöa över 21 år på grund av svåra placeringsförhållanden måste kvarstanna å anstalt, men att närmare bestämmelser härom saknas, dels att frågan om vem som skall taga hand om obildbara barn upp till 12 år ännu är oklar. I anslutning till dessa båda huvudfrågor finna motionärerna anledning beröra själva huvudmannaskapet för sinnesslövärderna i sin helhet och ifrågasätter »huruvida det kan vara till gagn för sinnesslövärderna i sin helhet att överinseendet är anförtrött åt skolöverstyrelsen». Det är av allt att döma motionärernas mening att med ovan citerade motion som utgångspunkt söka åstadkomma en revision av föregående års riksdagsbeslut i denna fråga med huvudsyfte att söka överföra hela sinnesslövärderna — således även externat- och internatskolor för bildbara sinnesslöa — under medicinalstyrelsen. Uttalanden i samband med riksdagsdebatten av statsrådet Möller, med. inspektören för sinnesslövärderna och en t. v. anonym »föreståndarinna för en större anstalt» användas som motivering för sinnesslövärdens överförande till medicinalstyrelsen. Styrelsen för S. S. L. har därför anledning icke allenast att yttra sig om motionens hemställan utan också — med hänsyn till den förebragta motiveringen — att på nytt upptaga frågan om sinnesslöanstalternas högsta ledning.

I Kungl. Maj:ts proposition 1944 rörande undervisning och vård av bildbara sinnesslöa framhålles bl. a. 1) att »de av skolöverstyrelsen framhävda pedagogiska synpunkterna endast äga giltighet under skoltiden», 2) att en enhetlig ledning av samtliga sinnesslöanstalter och sinnessjukhus bör eftersträvas, 3) att »sådan ledning endast kan tänkas utövad av medicinalstyrelsen».

I sitt yttrande om överinseendet över sinnesslöanstalterna anför skolöverstyrelsen bl. a.: »Det kan säkerligen principiellt hävdas, att undervisning och uppfostran även beträffande de föreslagna centralanstalterna är den mest framträdande bland de övriga i och för sig betydelsefulla verksamhetsgrenarna. Behovet av medicinsk kontroll synes kunna tillgodoses genom anställandet av anstaltsläkare och genom med.-psyk. inspektion. Skolöverstyrelsen finner därför riktigast, att dessa anstalter ställas under överstyrelsens överinseende.» Till denna uppfattning har styrelsen för S. S. L. i eget yttrande anslutit sig. De erfarenheter av den nya sinnesslölagens tillämpning, som under det gångna året gjorts, ha icke inom S. S. L:s styrelse givit anledning till någon meningsändring i detta hänseende, och vid en utredning, som styrelsen företagit med anledning av herr Ericsons motion, har det visat sig, att sinnesslölärarna till hundra och föreståndarna till nittio procent ansluta sig till styrelsens uppfattning i fråga om huvudmannaskapet för sinnesslöskolan.

De av skolöverstyrelsen anförda synpunkterna äga enligt styrelsens samfälliga mening giltighet även under eftervårdstiden, efter den egentliga sinnesslöskolans slut, då skolans lärjungar antingen övergå till arbetshemmen för vidare utbildning i praktisk riktning eller villkorligt utskrivs till enskilt hem. Den egentliga yrkesundervisningen t. ex. i skomakeri, slöjd, hushållsarbete, lantbruk m. m. för dessa efterblivna elever skiljer sig icke från annan praktisk utbildning i den ålder varom här är fråga, än att densamma är avpassad efter elevernas fattningsförmåga. I varje fall är det svårt att förstå, att denna undervisning och uppfostran som meddelas å arbetshem skulle vara av den beskaffenhet, att den i alldeles särskild grad påkallade medicinsk ledning. Själva begreppet sinnesslö definieras i Kungl. Maj:ts förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa på följande sätt: »Med bildbar sinnesslö avses den, som är mottaglig för sådan teoretisk eller praktisk undervisning, som meddelas i sinnesslöskolan.» En fortsättning av denna praktiska undervisning meddelas å arbetshemmet. Det förefaller styrelsen för S. S. L. fullt i sin ordning att undervisningen — den må vara praktisk eller teoretisk — står under skolöverstyrelsens högsta ledning. Sinnesslöanstalterna äro icke under några förhållanden att betrakta såsom sjukvårdsanstalter, och sinnesslö och sinnessjuk äro väsentligt olika begrepp, som böra hållas strängt åtskilda. Det finnes följaktligen ingen rimlig anledning att sammankoppla sinnesslöanstalter och sinnessjukhus under en gemensam ledning, och diskussionen om huruvida »sådan ledning» endast kan tänkas utövad av medicinalstyrelsen är alltså överflödig. Någon förnyad utredning huruvida det kan vara till gagn för sinnesslövärderna i sin helhet, att överinseendet är anförtrott åt skolöverstyrelsen — vartill motionärerna synes syfta — är enligt S. S. L:s uppfattning ingalunda motiverad.

Vad beträffar de obildbara sinnesslöa under 12 år och de bildbara sinnesslöa över 21 år kan värden av dessa icke gärna vålla oklarhet i gränsdragningen mellan skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsens befogenheter, då nämnda kategorier sinnesslöa icke innefattas i nuvarande lagstiftning, vilken endast berör sådana sinnesslöa, som skola meddelas undervisning. Att

däremot en omorganisation av så stora mått som det här är fråga om, icke kan genomföras friktionsfritt är helt naturligt, men de svårigheter som kunna uppstå torde vara av övergående art och kunna således icke utgöra anledning till ändring av en lag, som prövats under så kort tid.

Med stöd av vad ovan anförts får styrelsen för S. S. L. härmed yrka avslag å motionen.

Stockholm den 27 mars 1946.

Å styrelsens vägnar:

ALICE GUSTAFSON,
ordf.

Ingrid Tengroth,
sekr.

Bilaga F.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom skrivelse den 21 februari 1946 har riksdagens andra lagutskott berett *Allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka* tillfälle att avgiva yttrande över den av herr Frans Ericson m. fl. inom riksdagens första kammare väckta motionen nr 22 om ändrade bestämmelser angående överinseendet över anstalter för bildbara sinnesslöa. I anledning härav får styrelsen för nämnda förening härmed anföra följande.

Förevarande motion utmynnar i en hemställan, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning angående en klarare gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter på sinnesslövardens område.

I motiveringen till denna hemställan framhålles framför allt, att riktlinjer saknas rörande frågan, vem som skall taga hand om obildbara barn upp till 12 år och bildbara arbetshemselever över 21 år. Påpekandet är i och för sig riktigt. Men detta förhållande beror icke på en oklar gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter. Förklaringen till nämnda förhållande är att 1944 års lagstiftning icke gäller ifrågavarande grupper av sinnesslöa. Vad som behövs är sålunda, att det som komplement till hittillsvarande lagstiftning tillkommer bestämmelser rörande dessa grupper.

I motiveringen hänvisas vidare till ett uttalande av dr Anna-Lisa Annell, vari hon säger sig sakna klarhet och reda även i vissa statsbidragsbestämmelser. Vilka speciella bestämmelser som åsyftas framgår icke av motionen. Det synes emellertid styrelsen, som om både dylika oklarheter och andra svårigheter av olika art, som knappast kunna undgås, då en nyordning på något område skall genomföras, böra kunna klarläggas och övervinnas på administrativ väg. Sådana begynnelsesvärigheter motivera icke en utredning rörande en klarare gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter.

Slutligen kan styrelsen icke underlåta att beröra ett yttrande i motiveringen av innebörd att en undersökning bör ske, huruvida det kan vara till

gagn för sinnesslövarden i sin helhet, att överinseendet är anförtrott åt skolöverstyrelsen. Då motionärerna i sin slutliga hemställan endast tala om en klarare gränsdragning mellan skolöverstyrelsens och medicinalstyrelsens uppgifter och befogenheter, synas de ha själva släppt denna sålunda mera i förbigående uttalade tanke. Styrelsen anser sig emellertid med anledning av yttrandet i fråga böra framhålla, att föreståndare och lärare vid centralanstalter och externat med endast ett par undantag ha den uppfattningen, att utbildningsanstalterna för bildbara sinnesslöa böra stå under skolöverstyrelsens överinseende och att erfarenheterna från den visserligen korta tid nämnda anstalter stått under denna myndighets överinseende endast ytterligare styrkt föreståndare och lärare i denna deras uppfattning.

Då vad motionärerna anfört i motiveringen icke innehåller några verkliga skäl för en utredning av den art, som påyrkas i motionen, får styrelsen under hänvisning till vad i det föregående framhållits, avstyrka bifall till motionärernas hemställan.

Göteborg den 28 mars 1946.

På styrelsens för Allmänna svenska föreningen för vården
om sinnesslöa och fallandesjuka vägnar:

GUSTAF WALLI.
